

K ŠPECIFIKÁM HUDBY FRANTIŠKÁNOV NA MORAVE V 17. A 18. STOROČÍ: POZNÁMKY K DEJINÁM HUDBY V *PROVINCII BOHEMIAE SANCTI WENCESLAI*

LADISLAV KAČIC

*Mgr.art. Ladislav Kačic, PhD., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Dúbravská cesta 9,
841 04 Bratislava 4; e-mail: ladislav.kacic@savba.sk*

Venované osemdesiatinám prof. Jiřího Sehnala

ABSTRACT

The study consists of notes on the topic of Franciscan music in the 17th and 18th centuries in St. Wenceslaus Province (*Provincia Bohemiae Sancti Wenceslai*), based on sources in the monasteries at Dačice and Moravská Třebová. During the 17th century the specific features of music in this province included – besides an emphasis on cultivation of the traditional Gregorian chant (treatises by P. Modestus Märstein) and new composition in the so-called measured chant – much greater space afforded to non-Franciscan composers in the repertoire of the Mass. Some of these compositions became part of the basic repertoire also in the neighbouring Austrian province of St. Bernardin of Sienna. The Czech province probably had closer contacts not only with Franciscans in Slovakia but also in the Tyrol. Evidence of this is the simplified type of Franciscan polychoral music (two single-voice choirs) in the 18th century, when in reality this music could be presented in double choir only in St. Wenceslaus Province. Interesting in terms of practical performance is the use of other instruments alongside the organ, though in a lesser degree than in the neighbouring provinces.

Key words: Franciscans, St. Wenceslaus Province, Central Europe, repertoire, local composition, polychoral music, musical instruments

Hoci františkáni v Čechách a na Morave mali rovnako veľký podiel na rozvoji hudby v 17. – 18. storočí ako františkáni v ostatných krajinách strednej Európy, hudba v Provincii sv. Václava (*Provincia Bohemiae Sancti Wenceslai*) na rozdiel od všeobecných de-

jín františkánov¹ nepatrí k dostatočne preskúmaným problémom hudobnej historiografie v Českej republike. Tejto problematike sa doteraz venoval vlastne iba prof. Jiří Sehnal,² František Malý už predtým skatalogizoval pre Hudobné oddelenie Moravského muzea hudobniny z františkánskych kláštorov v Dačiciach a Moravskej Třebovej. Okrajovo sa venoval hudbe františkánov v Provincii sv. Václava aj autor týchto riadkov, a to v rámci rozsiahlejšej štúdie o hudbe vo františkánskych provinciách strednej Európy.³ Väčšia syntetická práca o hudbe v jednej z najväčších františkánskych provincií v strednej Európe – Provincii sv. Václava⁴ – však stále chýba. Samozrejme, ani tento príspevok nie je zďaleka takouto syntézou, už vzhľadom na celkový stav poznania problematiky prameňov ňou ani nemôže byť. Takáto syntéza si bude vyžadovať ešte niekoľkoročný sústredený pramenný výskum možno i viacerých odborníkov, resp. kolektívu bádateľov.

* * *

Hudba františkánov v Provincii sv. Václava, ktorej pevnou súčasťou boli aj kláštory na Morave (s výnimkou kláštora v Uherskom Hradišti, ktorý patril od svojho obnovenia v roku 1605 až do roku 1785 do Salvatoriánskej provincie⁵), mala viaceré črty spoločné s ostatnými stredoeurópskymi provinciami, predovšetkým prevažujúcu typicky

¹ Z novších prác napr. HLAVÁČEK, Petr: *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*. Praha : Academia, 2005, ako aj ďalšie práce tohto autora; zo starších okrem dobových klasických dejín provincie od P. Severina Vrbčanského OFM: Nucleus minoriticus, Vetero-Pragae 1746 je to napríklad základná viacväzbová práca WILHELM, P. Bonaventura OFM – MINAŘÍK, P. Klement OFM: *Dějiny klášterů v Čechách a na Moravě*. Třebíč : vlastním nákladem, 1909 – 1911. Cenné informácie a vzácne dokumenty možno nájsť najnovšie aj v katalógu *Historia Franciscana (1604 – 2004), katalog výstavy pořádané k 400. výročí příchodu bratří františkánů do kláštera Panny Marie Sněžné*. Praha : Česká františkánská provincie, 2004.

² SEHNAL, Jiří: Varhany a hudba v klášterech františkánů české provincie v 17. a 18. století. In: KAČIČ, Ladislav (ed.): *P. Paulín Bajan OFM (1721 – 1792) a slovenská hudba, literatúra, jazyk v 18. storočí*. Bratislava : Serafín, 1992, s. 109-117. SEHNAL, Jiří: Hudba u františkánů české provincie v 17. a 18. století. In: *Časopis Moravského muzea*, roč. 78, 1993, s. 217-238.

³ KAČIČ, Ladislav: Repertoire und Aufführungspraxis in den Franziskanerprovinzen Mitteleuropas im 17. – 18. Jahrhundert. In: *Musicologica Istropolitana I* (2002). Eds. Marta Hulková, Lubomír Chalupka. Bratislava : Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, Katedra hudobnej vedy; STIMUL 2002, s. 53-102.

⁴ *Provincia Bohemiae* patrila k väčším stredoeurópskym františkánskym provinciam a v 17. – 18. storočí (až do jozefinských reforiem) zaznamenala veľký rozvoj. Okolo roku 1680 mala 22 kláštorov a 493 členov, v roku 1700 29 kláštorov a 681 členov a v roku 1762 22 kláštorov a 713 členov. HOLZAPFEL, P. Heribert OFM: *Handbuch der Geschichte des Franziskanerordens*. Freiburg im Breisgau : Herdersche Verlagshandlung, 1909, s. 417. Približne rovnako veľké boli aj obe provincie v Uhorsku (Mariánska, Salvatoriánska), viedenská Provincia sv. Bernardina či tirolská Provincia sv. Leopolda. Väčšia bola iba Bavorská provincia.

⁵ Pozri napr. DANIŠOVIČ, P. Laetus OFM: *Dejiny minoritov. Diel I: Osvietenská historiografia Rádu františkánskeho v našich krajinách*. Bratislava : vlastným nákladom, 1934, s. 102. Kláštor v Uherskom Hradišti, založený kancelárom Mateja Korvína a biskupom Jánom Filipcom (1491), patril od svojho obnovenia v roku 1605 do roku 1785 do Provincie Najsvätejšieho Spasiteľa (*Provincia Sanctissimi Salvatoris*), až potom bol začlenený do Provincie sv. Václava. Do Českej provincie nikdy nepatrili františkánsky kláštor vo Valticiach (Feldsberg), ale až do zrušenia (1803) bol súčasťou rakúskej Provincie sv. Bernardina.

františkánsku anonymitu skladieb a v zásade jednohlasný charakter všetkej hudby,⁶ ale sčasti aj spoločný repertoár,⁷ predsa však mala i viaceré špecifiká, ktoré sú, samozrejme, najzaujímavejšie a stoja aj na tomto mieste v centre našej pozornosti. Okrem špecifického „domáceho“ repertoáru je to najmä problematika interpretačnej praxe.

Tento text je pokusom o charakteristiku týchto špecifik, a to na základe dvoch pomerne ucelených fondov muzikálií 17. a 18. storočia z františkánskych kláštorov v Dačiciach a v Moravskej Třebovej.⁸ Do dejín hudby Provincie sv. Václava v 17. – 18. storočí však nepatrí nielen františkánsky kláštor v Uherskom Hradišti, ale ani kláštor vo Valticiach (Feldsbergu). Pre hudbu františkánov mala organizačná štruktúra rádu (provincie) mimoriadny význam a svojím spôsobom napríklad hudba u františkánov v Uherskom Hradišti nijako nesúvisí s hudbou v ostatných kláštoroch Svätováclavskej provincie: v Uherskom Hradišti pôsobili takí hudobníci Salvatoriánskej provincie (napríklad P. Norbert Foit OFM tu skomponoval v 30. rokoch 18. storočia viaceré skladby), ktorých tvorba sa vôbec nevyskytuje v prameňoch z Provincie sv. Václava, ale výlučne iba v prameňoch zo Salvatoriánskej provincie. Rovnaká je situácia aj v prípade kláštora vo Valticiach, ktorý patrilo zasa vždy (až do zrušenia v roku 1803) do rakúskej Provincie sv. Bernardina.

Základným kameňom liturgickej hudby františkánov bol všeobecne latinský jednohlasný bohoslužobný spev (gregoriánsky chorál), ktorý sa v 17. – 18. storočí bežne sprevádzal organom. Význam gregoriánskeho chorálu v Provincii sv. Václava dostatočne zhodnotil J. Sehnal, ktorý vychádza z provinciálnych štatútov (1654, 1737 a ď.) a okrem iného píše, že „v Českej provincii byl na nácvik chorálu kladen větší důraz než v sousední provincii mariánské na Slovensku, kde se řádový provinciál roku 1655 spokojoval s půlhodinou až tříčtvrtěhodinou zpěvu denně“⁹.

Z aspektu chorálu je prínos Provincie sv. Václava naozaj veľmi významný, určite napríklad väčší než v prípade oboch historických provincií, ktoré mali kláštory aj na území dnešného Slovenska – Mariánskej (*Provincia Sanctae Mariae in Hungaria*) a Salvatoriánskej (*Provincia Sanctissimi Salvatoris*). Príručky gregoriánskeho chorálu zo Svätováclavskej provincie sa totiž používali aj v týchto dvoch provinciách, a to dokonca v klariských kláštoroch (ktoré však patrili pod jurisdikciu františkánskych provincií). Najdôležitejšie sú príručky *Hymni cum Antiphonis* a *Musica choralis*, ktoré vyšli tlačou v Olomouci roku 1666 (pozri v prílohe obr. č. 1). Ako vyplýva z povolenia (*facultas*) vtedajšieho provinciála Svätováclavskej provincie P. Henrika Clarusa, autorom tohto „opusculum bipartitum“ (doslova „dvojčastové dielko“ – tak je nazvané v predhovore) je pravdepodobne P. Modestus Märstein († 1675), jeden z najlepších hudobníkov a skladateľov Provincie sv. Václava v 17. storočí, v tom čase vikár františ-

⁶ KAČIC, Ladislav: *Opus franciscanum* v zápise a zvukovej podobe. *Slovenská hudba*, roč. 18, 1992, č. 1, s. 136-145.

⁷ KAČIC, Ref. 3, s. 84-85.

⁸ DOKOUPIL, Vladislav – BAR, Přemysl: *Soupis rukopisů dačických františkánů*. Brno : Moravská zemská knihovna, 2011. DOKOUPIL, Vladislav: *Soupis rukopisů z knihovny minoritů v Brně, františkánů v Moravské Třebové a premonstrátů v Nové Říši*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1959. Na tomto mieste by som rád vyslovil kolegom z Moravskej zemskej knihovny čo najsrdečnejšiu vďaka za pomoc pri štúdiu františkánskych prameňov z Dačíc a Moravskej Třebovej.

⁹ SEHNAL, Ref. 2, *Hudba u františkánů*, s. 218-219.

kánskeho kláštora v Olomouci, hoci v aprobácii druhej z nich sa spomína iba bližšie nemenovaný spolubrat (príručka je „*a quodam Patre ordinis*“). Už roku 1686 vyšlo z iniciatívy jednej z najvýznamnejších osobností českého františkánstva P. Bernarda Saniga¹⁰ prepracované vydanie prvej časti s názvom *Hymnodia franciscana*. Druhá časť Mārsteinovho „opuscula“, t. j. príručku *Musica choralis* s aprobáciou organistu Chrámu sv. Morica v Olomouci Samuela Zindela možno považovať spolu s autoritátnym spisom *Musica Choralis Theoro-practica* (Mníchov 1663) bavorského františkána P. Bernarda Schreyera za najlepšiu učebnicu gregoriánskeho chorálu v 17. storočí v strednej Európe.¹¹

Repertoár

Gregoriánsky chorál však nebol najtypickejším hudobným prejavom 17. storočia u františkánov v strednej Európe, a teda ani v Provincii sv. Václava; bol ním novokomponovaný jednohlasný latinský menzúrovaný chorál so sprievodom organa, tzv. *cantus fractus* alebo *cantus semifiguratus*, v ktorom mali stredoeurópski františkáni najväčší (a zďaleka nielen kvantitatívny!) prínos spomedzi všetkých reholí.¹² Nemožno však viesť jasnú deliacu čiaru medzi týmito dvomi prejavmi latinského jednohlasného liturgického spevu, teda medzi tradičným gregoriánskym chorálom a novokomponovaným latinským chorálom 17. storočia.¹³

Najvýznamnejšími skladateľmi novokomponovaného menzúrovaného chorálu 17. storočia v Provincii sv. Václava boli: **P. Valentin Jüttner** (†1680), **P. Modestus Mārstein** (†1675), **P. Philippus Pohl** (†1718) a **P. Melchior Hartmann**. Ich skladby sa zachovali okrem iného v troch doteraz známych prameňoch z Moravy: v zborníku omší väčšieho formátu, určenom na spev zboru mníchov, s názvom *Harmonia Unisona* (Olomouc 1698), ďalej v podobnom prameni z františkánskeho kláštora v Dačiciach (sign. D-95), taktiež z konca 17. storočia, a v ďalšom veľmi podobnom zborníku z františkánskeho kláštora v Moravskej Třebovej (sign. MT-19) z rovnakej doby. Repertoár z týchto rukopisov obsahuje aj organová partičela z kláštora v Hájku (v súkromnom vlastníctve) a čiastočne aj ďalší zborník veľkého formátu z Moravskej Třebovej (sign. MT-2) z prvej polovice 18. storočia. To znamená, že niektoré z chorálnych jednohlasných omší sa spievali v kláštoroch Provincie sv. Václava ešte aj v 18. storočí.

¹⁰ O P. Bernardovi Sanigovi pozri napr. Ref. 1, *Historia Franciscana*, alebo BUBEN, Milan: *Encyklopedie řádů a kongregací, III. díl/I. svazek: Žebravé řády*. Praha : Libri, 2006, s. 227-346.

¹¹ Učebnica P. Bernarda Scheyrera OFM sa používala aj mimo františkánskeho prostredia, dokonca aj u benediktínov, ktorí boli po stáročia najväčšími autoritami v tejto oblasti. Naproti tomu napríklad o používaní príručky chorálu pre Salvatoriánsku provinciu P. Martina Vaculíka OFM *Cantus Gregorianus* (1735), ktorá vyšla v Olomouci, mimo tejto provincie nemáme zatiaľ doklady.

¹² Najznámejším prejavom nového chorálu v 17. storočí sú *Messes royales* (1669) významného francúzskeho barokového skladateľa Henri Dumonta (1610 – 1684), v tomto prípade však ide skutočne o novokomponovaný latinský chorál (plainchant) 17. storočia, a nie o menzúrovaný chorál.

¹³ Nemožno ju viesť dokonca ani medzi jednohlasnou chorálnou hudbou a typickou františkánskou jednohlasnou figurálnou hudbou, na ktorej sa podieľali okrem organa aj iné nástroje.

Prehľad zachovaných omší skladateľov Provincie sv. Václava zo 17. storočia:

P. Valentin Jüttner OFM (†1680) – 9

Missa Nivensis [= ME I/129]¹⁴

Missa S. Petri de Alcantara

Missa S. Didaci

Missa S. Casimiri

Missa SS. Virginum

Missa Alla breve

Missa Glacensis

Missa Olomucensis

Missa S. Maximiliani

P. Modestus Märstein OFM (†1675) – 1

Missa Dominicalis

(nesprávne sa mu pripisovala aj *Missa SS. Virginum* P. Valentina Jüttnera)

P. Philippus Pohl OFM (†1718) – 3 (4)

Missa Emautina antiqva

Missa Reformata SS. Trinitatis (K, S, A k jednej z omší Alexandra Hrdého)

Missa S. Gabrielis Archangeli (iba Hájek)

Missa S. Raphaelis (iba Hájek)

P. Melchior Hartmann OFM – 1

Missa Bethlehemitica seu Nativitatis (super Coelo rores)

Ako vidno, najviac omší sa zachovalo od **P. Valentina Jüttnera**. Všetkých deväť skladieb patrí k typickému druhu františkánskej chorálnej omše 17. storočia, hoci nie sú „monotematické“, ako to bolo pre františkánsku omšu 17. storočia typické v ostatných provinciách strednej Európy. Naproti tomu tak *Missa Dominicalis* **P. Modersta Märsteina**, ako aj *Missa Emautina antiqva*, ktorej autorstvo právom pripísal prof. J. Sehnal **P. Philippovi Pohlovi**,¹⁵ vychádzajú vo všetkých piatich častiach omšového ordinária z jedného melodického modelu. K tomuto typu patrí aj vianočná omša (*Missa Bethlehemitica seu Nativitatis*), ktorú sme už dávnejšie pripísali **P. Melchiorovi Hartmannovi**,¹⁶ melodickým základom vo všetkých častiach ordinária je v tomto prípade známe latinské cantio *Coelo rores pluunt flores*.

¹⁴ Pozri obr. č. 2. Údaje v hranatých zátvorkách sa vzťahujú na katalóg dr. Friedrike Grasemannovej z Maria Enzersdorfu (pozri ďalej). GRASEMANN, Friedrike: Die franziskanische Messenkomposition im 17. und 18. Jahrhundert gezeigt an dem Notenbestand des Maria Enzersdorfer Klosterarchiv (diz.), Wien 1963, resp. GRASEMANN, Friedrike: Die Franziskanermesse des 17. und 18. Jahrhundert. In: *Studien zur Musikwissenschaft*, Bd. 27. Graz – Wien – Köln 1966, s. 72-124.

¹⁵ SEHNAL, Ref. 2, Hudba u františkánů, s. 230, resp. SEHNAL, Ref. 2, Varhany a hudba, s. 114.

¹⁶ KAČIC, Ladislav: Figuralmusik der Franziskaner in Mitteleuropa – Repertoire und Aufführungspraxis. In: KAČIC, Ladislav (ed.): *Musik der geistlichen Orden in Mitteleuropa zwischen Tridentinum und Josephinismus*. Bratislava : Slavistický kabinet SAV; Academic Electronis Press, 1997, s. 163-174.

V rukopise D-95 sa vyskytuje aj *Missa Michniana*, ktorá je nielen vzhľadom na odlišný typ notácie od ostatných skladieb zborníka, ale najmä svojím charakterom typickou chorálnou omšou 17. storočia s rovnakým melodickým základom vo všetkých častiach. Ako však upozornil už J. Sehnal, nemá táto skladba pravdepodobne nič spoločné s významným českým barokovým básnikom a skladateľom Adamom Michnom z Otradovic, ale s P. Samuelom Michnom OFM, definítorom a lektorom Provincie sv. Václava¹⁷ (teda nejde ani o označenie autorstva).

Tieto skladby, ako aj ostatné omše, o ktorých píšeme ďalej, sú notované v rukopisoch z konca 17. a zo začiatku 18. storočia buď v sopránovom alebo tenorovom kľúči. V praxi spôsob notácie, ktorá sa vyskytovala bežne aj v tirolskej *Provincii S. Leopoldi* a v prameňoch z františkánskeho kláštora v Salzburgu, nebol vôbec podstatný. Zo zborníkov veľkého formátu spievali mnísi, ktorí boli síce často aj dobrými falzetistami, ale v týchto skladbách nebolo potrebné používať falzetovú techniku. Klúče, ale ani slovné označenie hlasu („tenore“, „basso“ a pod.) nemá vo františkánskych rukopisoch žiadny podstatný význam; väčšinou je spev notovaný aj tak v sopránovom kľúči. Aj v prípade moravských prameňov išlo v zásade iba o čo najľahšiu čitateľnosť zápisu, tak aby notácia bola podľa možnosti bez pomocných čiar (čiže klúče majú význam tzv. *chiavett*).

Na základe doteraz známych prameňov, v ktorých sa vyskytujú skladby českých a moravských františkánskych autorov, ale aj ďalších – svetských skladateľov, o ktorých píšeme nižšie –, možno tvrdiť, že repertoár aspoň tých najdôležitejších hudobných druhov používaných v liturgii, najmä omše, bol pravdepodobne aj v českej Provincii sv. Václava aspoň spočiatku regulovaný, podobne ako to bolo vo väčšine stredoeurópskych františkánskych provincií. Dokazuje to nielen vysoké percento spoločných skladieb v doteraz známych (vyššie uvedených) prameňoch 17. a začiatku 18. storočia, ale aj také údaje, aké nachádzame napríklad na titulnom liste rukopisu *Antiphonarium Romano-Seraphicum* (1701) z Moravskej Třebovej (MT 6): „de mandato A.R.P. Antonii Harttmann,... Ministri provincialis conscriptum“, t. j. zborník bol napísaný z poverenia provinciála P. Antona Hartmanna. Túto hypotézu bude, samozrejme, potrebné ešte potvrdiť ďalšími primárnymi prameňmi,¹⁸ ale tiež na základe tzv. naratívnych prameňov (*acta capitularia*, *historie domus* jednotlivých kláštorov a pod.).

Za prvé výrazné špecifikum hudby v Provincii sv. Václava možno pokladať veľký podiel svetských a iných ne-františkánskych skladateľov v repertoári tak 17., ako aj 18. storočia. Dokladá to nasledujúci prehľad svetských skladateľov a hudobníkov z iných reholí zo 17. storočia. Vo vyššie uvedených zborníkoch nachádzame skladby týchto autorov:

¹⁷ SEHNAL, Ref. 2, *Hudba u františkánů*, s. 223.

¹⁸ Spoločný (t. j. regulovaný) repertoár omší by mohli naznačovať ďalšie, doteraz nepreskúmané pramene z Provincie sv. Václava – porov. DOKOUPIL – BAR, Ref. 8, s. 111 („Podobné složení mší i s identifikací skladatelů obsahují rukopisy plzeňských a moravskotřebovských františkánů, viz napr. v Plzni *Missae cantatae* (21 M 678) a *Missae A.R.P. Bernardi Artophaei* (21 M 182).“).

P. Bernard Artophaeus OFMConv (6 skladieb)

Missa Sancti Spiritus
Missa Sequere me
Missa Sancti Bernardi [= ME I/126]
Missa Sancti Gilberti [= ME I/141]
Missa Immaculate Conceptionis
Missa Chordigerorum [= ME I/137]

Alexander Hrdý (5 skladieb)

Missa SSS. Trinitatis
Missa S. Januarii [= ME I/138]
Missa S. Gregorii Papae
Missa S. Wenceslai
Missa S. Emerici

Bernard Hönn (3 skladby)

Missa SS. Nominis Jesu
Missa S. Friderici
Missa Valedictoria

P. Adalbertus Pelikán a S. Michaele SchP (1 skladba)

Missa Sanctae Crucis [= ME I/142]

Augustin Pflieger (1 skladba)

Missa Pentecostes

Josef Maděra (1 skladba)

Missa Messorum

Väčšina týchto skladieb sa vyskytuje vo všetkých doteraz známych zborníkoch; jednu z mála výnimiek je omša J. Maděru (písaný ako Madjera), pravdepodobne nejakého príbuzného všetchovického kantora Jakuba Maděru,¹⁹ ktorú poznáme doteraz z jediného prameňa. Najznámejším skladateľom z tejto skupiny je **Augustin Pflieger** (ca. 1635 – 1686); ak ide skutočne o kompozíciu vo svojej dobe veľmi dobre známeho skladateľa 17. storočia, je to rozhodne aj v širšom stredoeurópskom kontexte františkánskej hudby dosť ojedinelé. Podstatné však je, že v 17. storočí ide v Provincii sv. Václava s určitou istotou o najväčší podiel skladateľov mimo františkánskeho rádu spomedzi všetkých stredoeurópskych provincií (od Tirolska až po Sedmohradsko). Ak k nim pripočítame aj „poloanonymných“ autorov (napríklad skladateľa skrývajúceho sa za iniciálami „M.R.C.H.“), je to viac než jedna tretina celkového obsahu doteraz známych zborníkov omší Provincie sv. Václava. Avšak ešte zaujímavejší je fakt, že viaceré spomedzi týchto skladieb prevzala susedná rakúska Provincia sv. Bernardina,

¹⁹ TROJAN, Jan: *Kantoři na Moravě a ve Slezsku v 17. – 19. století*. Brno : Muzejní a vlastivědná společnost, 2000, s. 552.

kde vôbec nebola núdza o „domácich“ skúsených skladateľov. Ide o nasledujúce omše českej proveniencie: 3 skladby P. Bernarda Artophaea OFMConv (ME I/126, I/137 a I/141), 1 skladbu P. Adalberta Pelikána a S. Michale SchP (ME I/142), 1 skladbu Alexandra Hrdého (ME I/138), ako aj o jednu omšu P. Valentina Jüttnera OFM (*Missa Nivensis*, I/129). Týchto šesť skladieb českého, resp. moravského pôvodu sa nachádza nielen v rukopisoch františkánskeho kláštora v Maria Enzersdorfe, ale aj v ďalších početných odpisoch z Grazu, Viedne, Maria Lankowitzu, Maria Lanzendorfu, St. Pöltenu a ďalších františkánskych kláštorov rakúskej Provincie sv. Bernardina. Patrili totiž k základnému repertoáru na prelome 17. a 18. storočia nielen v Provincii sv. Václava, ale aj v tejto susednej provincii, v ostatných provinciách strednej Európy sa však nevy-skytujú.²⁰ Tieto dve stredoeurópske provincie mali teda určite veľmi dobré vzájomné kontakty.

Na tomto mieste je dôležité poznamenať, že v prípade omší ne-františkánskych skladateľov nejde pôvodne vôbec o jednohlasné, t. j. chorálne skladby, ale o viachlasnú figurálnu hudbu, redukovanú na jeden hlas (so sprievodom organa). Týka sa to určite tak minoritu P. Bernarda Artophaea (ca. 1651 – 1721), ako aj piaristu P. Adalberta Pelikána a Sancto Michale (ca. 1643 – 1700), ale aj ďalších skladateľov z tejto skupiny. Tak minoriti, ako ani piaristi nekomponovali jednohlasnú hudbu, ale viachlasnú (4-, resp. 5-hlasnú) cirkevnú hudbu, aká sa bežne používala v 17. – 18. storočí v celej katolíckej cirkvi. Je zaujímavé, že tieto skladby sú skomponované buď celé v *stile antico*, alebo obsahujú aspoň prevažujúce kontrapunktické úseky (*Alla breve*, resp. *Alla capella*). (Pozri obr. č. 3)

Treba zdôrazniť, že opačný smer preberania hudobného repertoáru, t. j. z viedenskej Provincie sv. Bernardina do Provincie sv. Václava, nebol v 17. storočí zďaleka taký výrazný. V podstate ide takmer výlučne o františkánske omše, ktoré boli spoločné pre celý stredoeurópsky priestor. Tak možno napríklad identifikovať ako autora anonymnej *Missa Viennensis S. Bonaventurae* (v Moravskej Třebovej označenej zasa „incerti Authoris“) P. Eusebia Schreineru († 1663), najlepšieho hudobníka a skladateľa viedenskej Provincie sv. Bernardina v 17. storočí. Táto omša však bola bez výnimky súčasťou repertoáru všetkých stredoeurópskych františkánskych provincií.²¹ P. E. Schreiner je aj autorom *Missa Tubicinalis* (alebo *Trommetter Meß*) a možno aj autorom ďalších podobných omší 17. storočia, známych u františkánov v strednej Európe všeobecne, napríklad *Missa S. Antonii*, *Missa Papalis*, ktoré sa vyskytujú aj v doteraz známych moravských prameňoch.

Omše z Provincie sv. Václava však nepreberali len františkáni susednej rakúskej Provincie sv. Bernardina, ale niektoré skladby boli pevnou súčasťou spoločného stredoeurópskeho repertoáru. Napríklad, *Missa Bethlehemitica* (resp. *Missa super Coeloro-* *rores*) P. Melchiora Hartmanna bola známa vo väčšine provincií strednej Európy, *Missa Brunensis* P. Philippa Pohla v Mariánskej provincii (bola tu dokonca súčasťou povinného repertoáru až do konca 18. storočia²²), v Kustódii sv. Štefana v Sedmohrad-

²⁰ KAČIČ, Ref. 16, s. 165-168, resp. KAČIČ, Ref. 3, s. 83.

²¹ Tamtiež.

²² KAČIČ, Ladislav: *Missa franciscana der Marianischen Provinz im 17. und 18. Jahrhundert*. In: *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 33. Budapest : Akadémiai kiadó, 1991, s. 5-107.

sku, ba dokonca v Tirolsku a Bavorsku – s príznačným názvom *Missa Bohemica*, resp. *Missa ex Bohemia* (RISM no. 651004724, resp. no. 45501551). Všetky tieto skladby sa, samozrejme, šírili takmer bez výnimky anonymne. Najstarší zápis tejto omše P. Philippa Pohla – dokonca i s organovým sprievodom – sa zachoval v zborníku *Organo Missale* (1667) sedmohradského františkána P. Joannesa Kájoniho (pozri obr. č. 4 a notový príklad).

Trend väčšieho zastúpenia svetských a iných ne-františkánskych skladateľov v repertoári Provincie sv. Václava pokračoval aj v 18. storočí, kedy však percento anonymných skladieb bolo pravdepodobne ešte podstatne vyššie než v 17. storočí. Zastúpenie konkrétnych skladateľov v prameňoch 18. storočia z Dačíc ukazuje nasledujúci prehľad (skladatelia sú usporiadaní približne chronologicky, podľa dátumu úmrtia):

P. Thomas de Villanova Weidlich OFM (†1745)

Giuseppe Gonelli (1666 – 1745)

Ferdinand Steiner (†1750)

Candidus Faitelli (ca. 1698 – 1751)

P. Hospitius Hartmann OFM (†1769)

Johann Nepomuk Seeling (†1774)

Pichler (18. stor.)

Johann Göller (1. pol. 18. stor.)

Tomáš Jan Žádný (1. pol. 18. stor.)

Antonio Boroni (1738 – 1792)

V zborníku z Moravskej Třebovej (MT 10, koniec 18. stor.) sa vyskytuje pri jednej omši aj meno C. Dittersa von Dittersdorfa (*Auth. Carolo Ditters Cum 2 Violin. et Clarin. ac Violon*), podľa doterajších poznatkov však ide o skladbu P. Pantaleona Roškovského OFM;²³ tejto problematike sa budeme venovať v budúcnosti samostatne.

Ako vidno, spomedzi deviatich skladateľov v dačických rukopisoch sú iba dvaja františkáni z Provincie sv. Václava: **P. Thomas de Villanova Weidlich** a **P. Hospitius Hartmann**. Samozrejme, takúto štatistiku treba brať vzhľadom na stav poznania hudobných prameňov s veľkou rezervou. V každom prípade to však v porovnaní s ďalšími stredoeurópskymi provinciami nebude vysoké percento domácich františkánskych skladieb, zďaleka nie také veľké ako napríklad vo viedenskej Provincii sv. Bernardina, kde sa vyskytuje minimum iných skladateľov (napríklad J. G. Reutter ml.) než „domácich“ františkánov z tejto provincie, taktiež ani v porovnaní s Provinciou sv. Leopolda, kde sa síce často hrala cirkevná hudba aj iných skladateľov než tirolských františkánov, na druhej strane však z tejto provincie poznáme jednoznačne najviac františkánskych autorov i skladieb; percento nebude určite vyššie ani v porovnaní s Mariánskou provinciou, kde sa vyskytuje okrem iného (takmer výlučne anonymne) aj hudba známych stredoeurópskych skladateľov 18. storočia, napríklad V. Rathgebera OSB, J. G. Zechnera, G. J. Donbergera OSA, M. Haydna a ďalších (výnimočne aj iných, napríklad talian-

²³ KAČIC, Ladislav: Zur Frage der sog. „Franziskanermesse“ von Carl Ditters von Dittersdorf. In: *Musicologica Austriaca 20*, Eds. Monika Fink, Reiner Gstrein. Innsbruck: Leopold Franzens Universität, 2001, s. 24-39.

ských skladateľov – B. Galuppiho), ale jadro repertoáru tvorili aj tu skladby domácich františkánskych hudobníkov.

Skladby pátra Thomasa Weidlicha svojou kvalitou rozhodne obstoja v dobovej produkcii, autor patril určite k najlepším skladateľom Provincie sv. Václava v 18. storočí. Využíva často nielen koncertantný organ, ale v jeho tvorbe nachádzame aj skladby iného než štandardizovaného obsadenia, napríklad *Requiem trium vocum* a *Tota pulchra trium vocum*. Od iných skladateľov Svätováclavskej provincie (P. Antonius Giersdorf OFM, P. Heliodorus Hazlik OFM) poznáme zatiaľ príliš málo skladieb, aby sa dala ich hudba aspoň približne zaradiť do širšieho kontextu.

Čo sa týka svetských skladateľov, ktorí sa vyskytujú v doteraz známých moravských prameňoch 18. storočia, ide až na výnimky o celkom neznáme mená. Možno ich zaradiť do dvoch kategórií: 1. takmer neznámi českí, resp. moravskí skladatelia, ktorí mali pravdepodobne užšie vzťahy s františkánmi, 2. iní – rakúski, talianski – skladatelia, ktorí mali iba v niektorých prípadoch dokázateľne bližšie vzťahy k františkánom všeobecne.

V prvej skupine bol nepochybne najvýraznejším zjavom **Johann Nepomuk Seeling**, ktorý však nebol členom františkánskeho rádu, ako sa to doteraz tvrdí.²⁴ Jeho skladby si pisateľ dačických zborníkov z 18. storočia P. Faustinus Kordík (a pravdepodobne františkáni všeobecne) cenil najvyššie. Svedčí o tom poznámka „[Missae] *Joannis Nepomuceni Seeling sunt optimae*“, na inom mieste zasa uvádza autora ako „*Virtuosus Dominus Joannes Nepomucenus Seeling*“. **Johann Göller** bol organistom v Olomouci, **Tomáš Jan Žádný** zasa v Počátkoch. Ide teda podobne ako v prípade **Alexandra Hrdého**, organistu v Zloniciach pri Plzni na prelome 17. a 18. storočia, o doteraz prakticky neznámých skladateľov.

Inak je to s autormi druhej skupiny: **Giuseppe Gonelli** a **Antonio Boroni** patrili k veľmi známym talianskym skladateľom 18. storočia, nevie sa však, že by bližšie spolupracovali s františkánmi. Ich skladby sa dostali do františkánskeho prostredia pravdepodobne viac-menej náhodne, „zvonku“.

Naproti tomu **Candidus Faitelli** (ca. 1698 – 1751), svetský kňaz v juhotirolskom Bolzane, menej známy než jeho mladší brat Vigilius Blasius Faitelli, patril k najexponovanejším skladateľom v tirolskej Provincii sv. Leopolda. Jeho skladby boli v Tirolsku veľmi obľúbené a nie je vylúčené, že išlo o priamu, vedomú spoluprácu s františkánmi. V ostatných františkánskych provinciách však jeho hudba nebola známa – s výnimkou Provincie sv. Václava. Faitelliho omša z dačických prameňov D-101, 102, 103 (*Authore Sig. Faitelli*) je v tirolských prameňoch označená ako *Missa Plm. Rdi Dni Candidi Faitelli* (RISM no. 651001679) a ide bezpochyby o jednu z najlepších skladieb nielen v repertoári P. Faustina Kordíka.

Spomedzi všetkých iných skladateľov omšového repertoáru než františkánov je však v 18. storočí najdôležitejší nepochybne **Ferdinand Steiner** (†1750), svetský organista františkánskeho kostola vo Viedni (v prameňoch je označený aj ako „*organista famosissimus*“). Steinerove skladby kvalitou v ničom nezaostávajú za tvorbou jeho súčasníkov z Viedne a okolia (J. G. Reutter ml., G. J. Donberger, J. G. Zechner, M. G. Monn, G. Ch. Wagenseil a ďalší), napriek tomu, že mimo františkánskeho prostredia

²⁴ SEHNAL, Ref. 2, Vahrany a hudba, s. 116, resp. SEHNAL, Ref. 2, Hudba u františkánů, s. 230.

boli prakticky neznáme. Tu však boli súčasťou repertoáru nielen vo viedenskej Provincii sv. Bernardina, ale aj v tirolskej Provincii sv. Leopolda, a najmä v Mariánskej provincii, kde sa stali vďaka hudobnej reforme roku 1769 súčasťou povinného repertoáru, podobne ako v Provincii sv. Jána Kapistránskeho (všade, samozrejme, anonymne).²⁵ F. Steiner bol však vážnym skladateľom aj v Provincii sv. Václava, keďže pisateľ dačických zborníkov z 18. storočia (D-104+105) P. F. Kordík poznamenal: „NB. *Qvatuor sunt Missae Wiennenses, 1a Author: Ferdin: Steiner*“, resp. na inom mieste „*Missa Wiennensis Author Ferdin. Stenier* (správne má byť Steiner)“. Ako sa Steinerove omše dostali k moravskému františkánovi, dosvedčuje poznámka na konci štyroch „vienských omší“: „*Describtae Aô. 1748. 28 Augusti in festo S: Augustini. in Administratura Ad R. D: Wenceslauri Mertel Horticj Administra... ad officium. Qvo tempore eram apud: Illustriss. Dominum Millesimo Comitum de Semili... in istis Duabus Domunculis Ligneis.*“ Táto poznámka okrem iného upresňuje datovanie tohto rukopisu – nevznikol „ca. 1770“ (ako udáva katológ F. Malého), ale o dve desaťročia skôr.

Františkánska polychória

Dvojzborový prednes figurálnej hudby v Provincii sv. Václava je azda najväčším špecifikom tejto Provincie. Uvedená problematika sa však týka iba 18. storočia, v predchádzajúcom storočí nenachádzame žiadne stopy tohto javu.

Na základe dlhoročných výskumov františkánskej hudby v strednej Európe môžeme s istotou tvrdiť, že s fenoménom františkánskej polychórie sa možno stretnúť iba v tirolskej Provincii sv. Leopolda a v Provincii sv. Václava; v ostatných stredo-európskych provinciách to bol viac či menej zanedbateľný jav. V prípade františkánskej polychórie nejde, samozrejme, o gabrieliiovský typ benátskej techniky *cori spezzati*, či iné varianty talianskej (rímskej, bolonskej), prípadne nemeckej polychórie (H. Schütz a i.) 17. storočia, ani o neskorší typ dvojzborovej hudby 18. storočia, ktorý použil niekoľkokrát počas svojho salzburského pôsobenia ešte i W. A. Mozart.²⁶

Skladby (omše, litánie, ofertória atď.), ktoré označili františkáni – v Tirolsku či v moravských prameňoch ako dvojzborové – *a duplici choro*, boli v zásade predovšetkým **dvojhlasné**: aj celé zborníky takýchto skladieb majú napríklad názov *Missae duabus vocibus* na rozdiel od jednohlasných omší – *Missae unius vocis*.

Ešte dôležitejšia je však skutočnosť, že kým v prameňoch z Tirolskej provincie sú oba hlasy zapísané v jednom zborníku veľkého formátu (Chorbuch), z ktorého spieval zbor mníchov, a to dokonca v tej istej notovej osnove – „Chorus I.“ čiernou farbou a „Chorus II.“ červenou farbou (organový sprievod sa zapisoval v samostatnej knihe), v Provincii sv. Václava sa používali tri samostatné knihy, zvyčajne označené *Chorus I*, *Chorus II* a *Organum*. V tejto podobe existuje väčšina doteraz známych prameňov 18.

²⁵ KAČIC, Ref. 3, s. 84.

²⁶ Literatúra k problematike „klasickej“ polychórie 16. – 17. storočia je veľmi široká, zhrnúť ju možno nájsť v publikácii PETŐCZOVÁ, Janka: *Polychorická hudba na Slovensku*, 2 zv. Prešov : Súzvuk, 1998, 1999. K problematike „novšej“ polychórie 18. storočia pozri napr. HOCHRADNER, Thomas: Vom Ende der des mehrhörigen Musizieren nördlich der Alpen. In: *Slovenská hudba*, roč. 22, 1996, č. 3 – 4, s. 465-486.

storočia z františkánskych kláštorov v Dačiciach a Moravskej Třebovej (pozri obr. č. 6). Kým hudba v tirolskej Provincii sv. Leopolda sa kvôli zápisu nedala v skutočnosti predvídať ako reálna polychória, v Provincii sv. Václava to bolo možné: zo samostatných kníh *Chorus I* a *Chorus II* spieval zbor františkánov, rozdelený na dva menšie zbory (každý mohol mať ca. 3 – 4 mníchov), ktoré sprevádzal organista. Z organologických a ďalších výskumov prof. J. Sehnala nie je síce známy doklad, ktorý by to potvrdzoval, ale nepriamy dôkaz sa zachoval na organe františkánskeho Kostola sv. Antona v Báci (pôvodne postavený pre františkánov v Komárne a sem len prenesený), ktorý má nad registrovými ťahadlami na obidvoch stranách organovej skrine pôvodné, originálne nápisy „I CHORUS“ a „II CHORUS“. To nemôže znamenať nič iné ako fakt, že na jednej strane organa stál prvý zbor a na druhej druhý zbor. Výsledkom je teda špecificky františkánsky jednoduchý variant polychórie: proti sebe stoja dva jednohlasné zbory. „Tutti“, ako to dosvedčujú moravské pramene, mohlo byť buď jednohlasné, alebo dvojhlasné (soprán + bas).

Záverom je potrebné ešte aspoň stručne sa dotknúť otázky organa ako nevyhnutného sprievodného nástroja spevákov, ako aj prípadného využitia ďalších hudobných nástrojov (popri organe) v Provincii sv. Václava. (Aj táto súčasť problematiky si bude vyžadovať, samozrejme, v budúcnosti ešte ďalší intenzívny špeciálny výskum.)

V prameňoch z Dačíc a Moravskej Třebovej sa nachádza pomerne veľké množstvo údajov o organovej registrácii, podstatne väčšie než v ostatných provinciách strednej Európy. Najčastejšie sa spomína „*Principal*“ a „*Pleno*“. Prvý údaj sa viaže väčšinou na organové sóla (resp. medzihry), druhý na tutti zboru / zborov. Stretávame sa však aj so špeciálnejšími údajmi, napríklad „*Principale è positivo*“ a „*Fugara*“. V tomto prípade ide o registráciu obligátneho organového sprievodu, teda nie „obyčajného“ generálneho basu. Ďalšie zaujímavé údaje i špecifiká využitia organa u františkánov v Čechách a na Morave vyplývajú z výskumov J. Sehnala. Patrí k nim nielen fakt, že tu stávali pre františkánov organy oveľa viac renomovanejší svetskí organári (V. Pantoček, J. Výmola, J. S. Staudinger, F. Gartner)²⁷ než rádoví spolubratia, ale predovšetkým skutočnosť, že františkáni potrebovali (resp. bol pre ich jednoduchú hudbu ideálny) dvojmanuálový nástroj s takým obsadením registrov, aby umožňoval dobrú diferenciaciu sprievodu vokálnych sol a tutti (zboru). Vyplýva to jednoznačne z údajov o prístavbe pozitívu k organu františkánskeho kostola v Plzni (1758), ktorý cituje J. Sehnal: „...ut duplex existat manuale pro cantu Tutti, alterum pro cantu solo“.²⁸ Táto skutočnosť súvisí nepochybne s tým, že františkáni – najmä v menších kláštoroch – predvádzali cirkevnú hudbu naozaj väčšinou iba so sprievodom organa.

Avšak i doteraz známe pramene z Moravy potvrdzujú, že to tak nebolo vždy. Napríklad, v uvedenej Faitelliho omši sa vyskytuje okrem organovej registrácie či vokálneho obsadenia (*Alto Solo*, v iných skladbách *zasa Solo Basso* a pod.) aj údaj *Violinus*, t. j. husle, ktoré sprevádzajú organové sólo Benedictus (rovnaký údaj nájdeme aj v jednej anonymnej omši). Ostatne, v tirolských prameňoch je označená táto Faitelliho omša *cum instrumentis*, hoci sa zachovala iba ako organová partičela. Ešte častejšie možno nájsť tak v prameňoch z Dačíc, ako aj z Moravskej Třebovej údaje o použití (priečnej)

²⁷ SEHNAL, Ref. 2, Hudba u františkánů, s. 219-224.

²⁸ SEHNAL, Ref. 2, Hudba u františkánů, s. 220, resp. SEHNAL, Ref. 2, Varhany a hudba, s. 110.

flauty a pastierskej trúby (*tuba pastoritia*), a to v skladbách určených na vianočné obdobie (*Missa Salvatoriana Cum 2 Flauto=Travers. et Tuba, Missa DEI Incarnati cum 2. Flaut. Tuba et Instrum., Missa 6. Pastoritia cum 2 flaut. et tuba, Offertorium III. Pastorella cum tuba, Basso multiplicato* atď.).

Za súčasného stavu poznania nemožno vyslovovať predčasné závery, týkajúce sa používania ďalších hudobných nástrojov popri organe v Provincii sv. Václava. Zdá sa však, že ich paleta predsa len nebola až taká bohatá ako napríklad v oboch rakúskych provinciách či v Mariánskej provincii (kde sa používali aj trúvky, prirodzené rohy, hoboje, v Mariánskej provincii a pravdepodobne aj v Provincii sv. Bernardina tiež trombóny). Zodpovedá to v podstate i tvrdeniu prof. Sehnala.²⁹

Záverom sa možno zamyslieť i nad menej dôležitými špecifikami hudobných rukopisov z Provincie sv. Václava, napríklad nad „nomenklatúrou“, vzťahujúcou sa najmä na omše, hoci na druhej strane celkom iste nejde o najpodstatnejší problém. Táto nomenklatúra sa netýka obsadenia, ale viac alebo menej liturgického určenia konkrétnych skladieb. Kategórie P. Faustina Kordíka *missae breves (brevissimae), mediocres, longiores, longissime* možno považovať v zásade za celkom bežné (D 101–103), podobne ako tradičné delenie omší na *missae I., II., III. classis* a *missae hyemales* v rukopisoch z Moravskej Třebovej. Avšak s takou nomenklatúrou, akú použil páter Kordík v jednom svojom zborníku (D 98–100) – *missae promiscuae* – alebo pisateľ zborníkov z Dačíc v druhej polovici, resp. koncom 18. storočia P. Constatinus Štěpán OFM (Stiepan)³⁰ – *missae extravagantes* (D 123–125, D 126) – sa nestretávame nikde inde. Ďalšie termíny tohto kopistu v tom istom rukopise (*missae ordinis mendicantium, missae adventuales et conventuales*) sú však opäť v podstate tradičné. Kým františkánske (*ordinis mendicantium*), adventné a konventné omše sa vzťahujú na konkrétne obdobie cirkevného roka, resp. na určitú príležitosť, označenie „extravagantné“ omše znamená pravdepodobne skladby mimo tradičného františkánskeho repertoáru. Vyskytujú sa tu totiž tak omše so sólami, ako aj bez sól, kratšie, dlhšie a pod., nejde o žiadne skladby typu „missa solemnis“. Podobný význam môže mať označenie *missae promiscuae* u P. F. Kordíka (D 98–100).

Faktom zostáva, že františkáni vo svojej prostote a jednoduchosti používali niekedy nielen trochu zvláštne termíny, ale i osobitejší zápis skladieb. V doteraz známych prameňoch z Provincie sv. Václava sa totiž bežne stretávame so zápisom paralelných terciových (menej sextových) postupov v pravej ruke organa číslicami (notami je vypísaný iba spodný hlas pravej ruky). S takýmto kurióznym zápisom sa síce stretávame občas aj vo františkánskych prameňoch z iných provincií, ale v rukopisoch z Dačíc a Moravskej Třebovej takáto skratkovitosť prevláda. O čosi dôležitejšie sú detailné rozdiely v celkovom charaktere organového partu (*Organo, resp. Fundamento*): kým v rukopisoch z Dačíc má tento part skutočne charakter typickej františkánskej organovej partičely, v rukopisoch z Moravskej Třebovej ide vlastne o tradičný, bežne známy generálny bas, zapísaný iba v jednej osnove a v basovom kľúči.

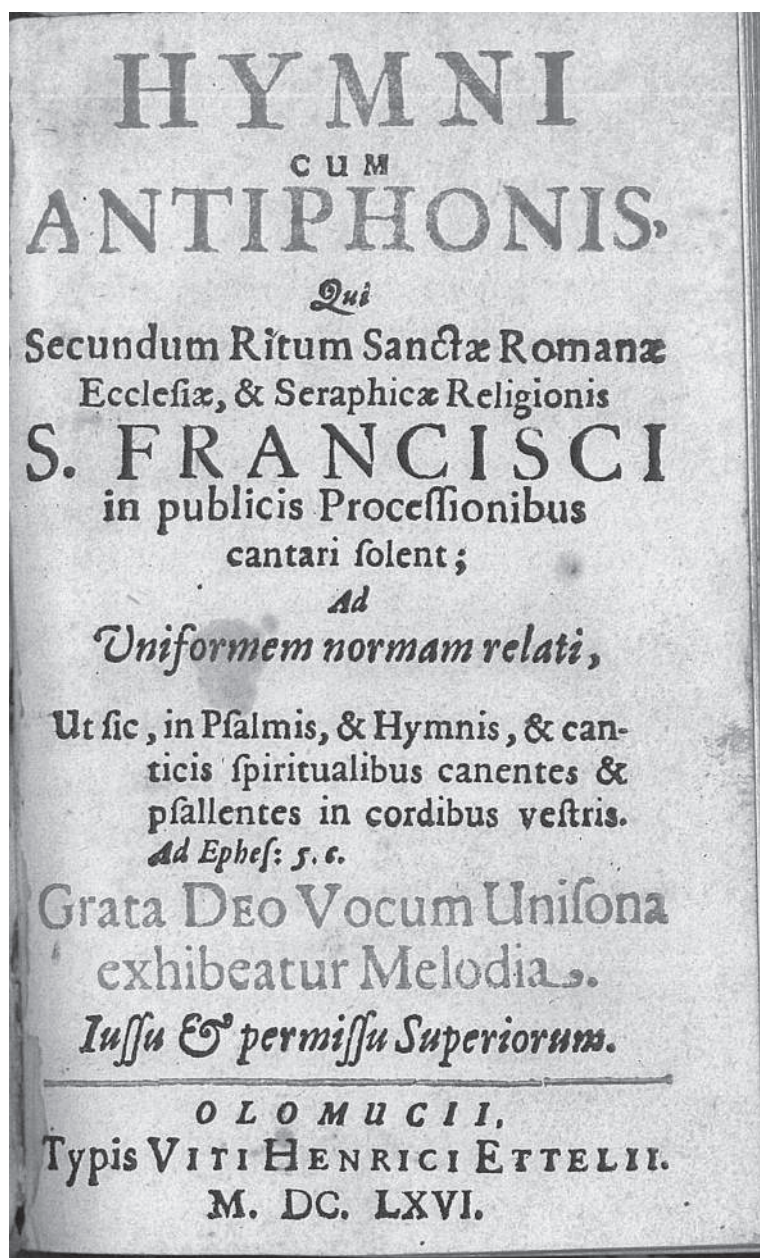
²⁹ Tamtiež.

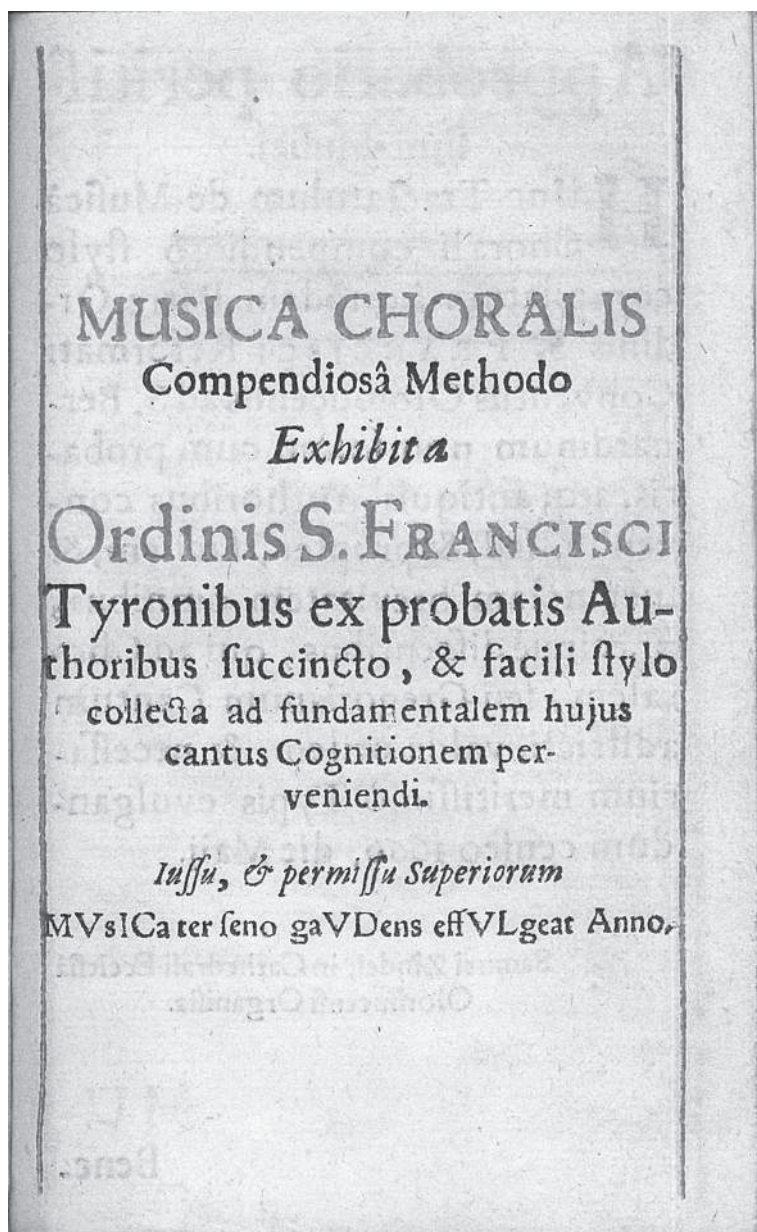
³⁰ Podľa DOKOUPIL, – BAR, Ref. 8 tento františkán pôsobil v Dačiciach v rokoch 1778 – 1784 a tu aj v roku 1797 zomrel.

Najdôležitejšími špecifikami františkánskej hudby v Provincii sv. Václava však zostáva veľký podiel svetských a iných než františkánskych skladateľov v repertoári, a predovšetkým františkánska polychória ako základný spôsob hudobného prednesu skladieb prostredníctvom dvoch jednohlasných zborov, ktorý je síce iba malým, ale v konečnom dôsledku podstatným obohatením typickej františkánskej jednohlasnej figurálnej hudby 18. storočia. S týmto spôsobom interpretácie sa nestretávame v žiadnej inej stredoeurópskej provincii v takom rozsahu ako vo Svätováclavskej provincii; v ostatných provinciách bol takýto prednes skôr výnimkou. To, že v českých a moravských kláštoroch bol základným spôsobom, súvisí možno so skutočnosťou, že ďalšie hudobné nástroje (popri organe) sa používali v tejto provincii predsa len o čosi menej než v okolitých provinciách.

Štúdia je súčasťou riešenia grantového projektu APVV č. SK-CZ-0183-09.

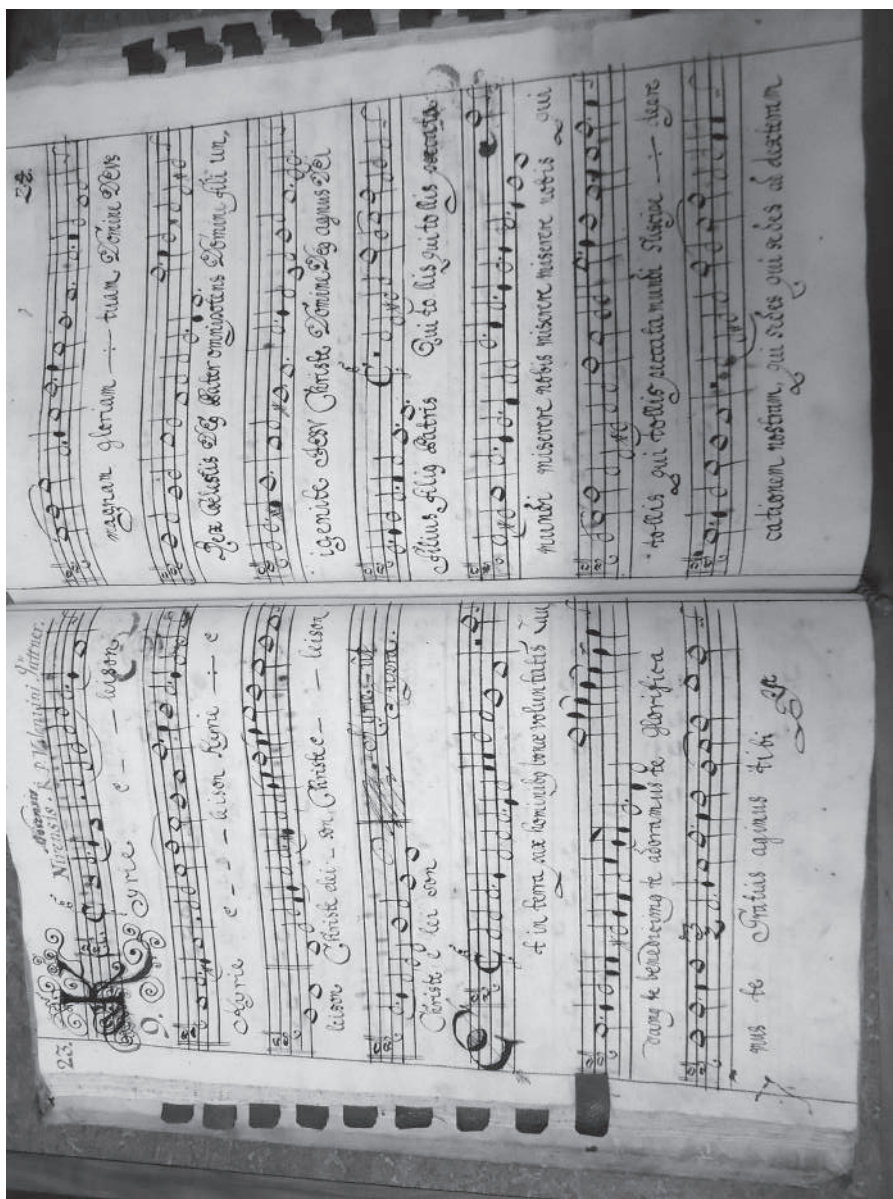
PRÍLOHY

Obr. 1a: Titulný list príručky P. Modesta Märsteina OFM: *Hymni cum Antiphonis* (1666)

Obr. 1b: Titulný list príručky P. Modesta Märsteina OFM: *Musica choralis* (1666)

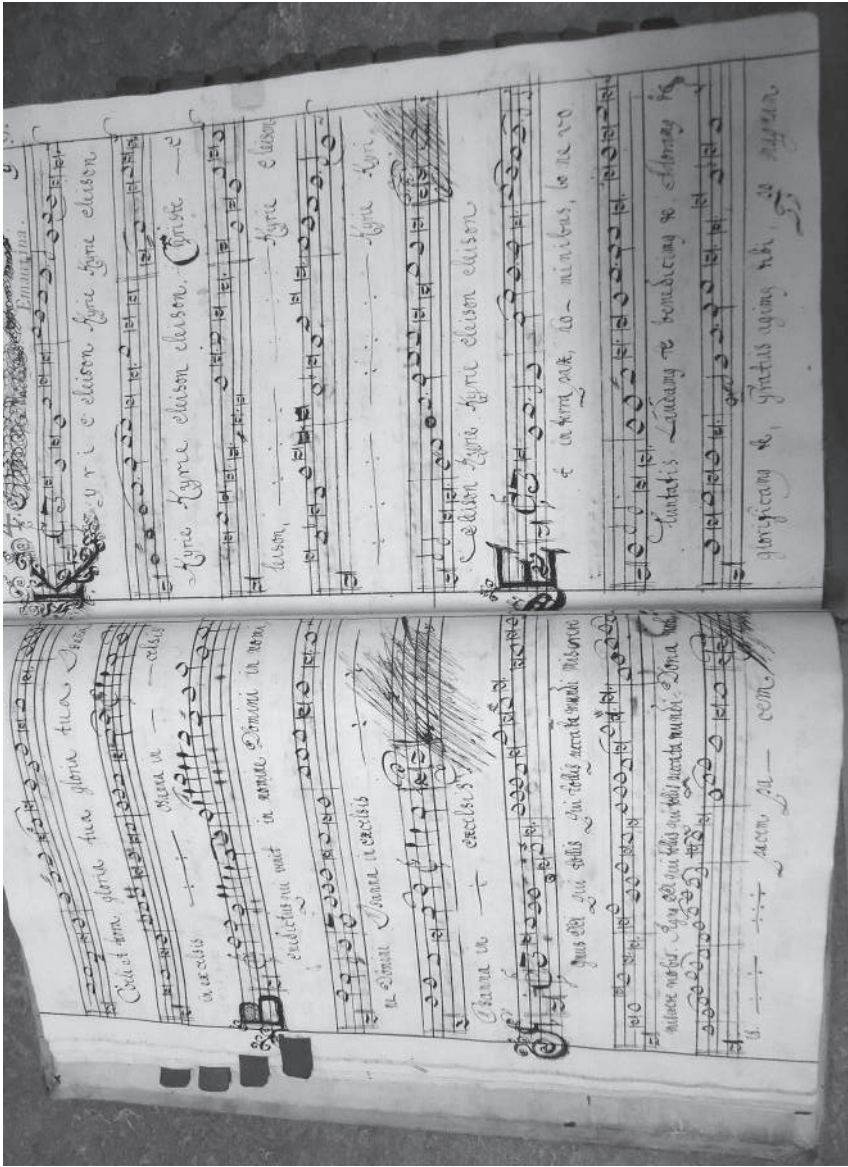

Obr. 2: P. Valentin Jüttner OFM: *Missa nivensis* (D-95), začiatok

Obr. 3: P. Bernard Artophaeus OFMConv: Missa Sancti Gilberti (D-95), začiatok

Obr. 4: P. Philippus Pohl OFM: Missa Emantina (D-95), začiatok (pozri aj notový príklad na str. 226)

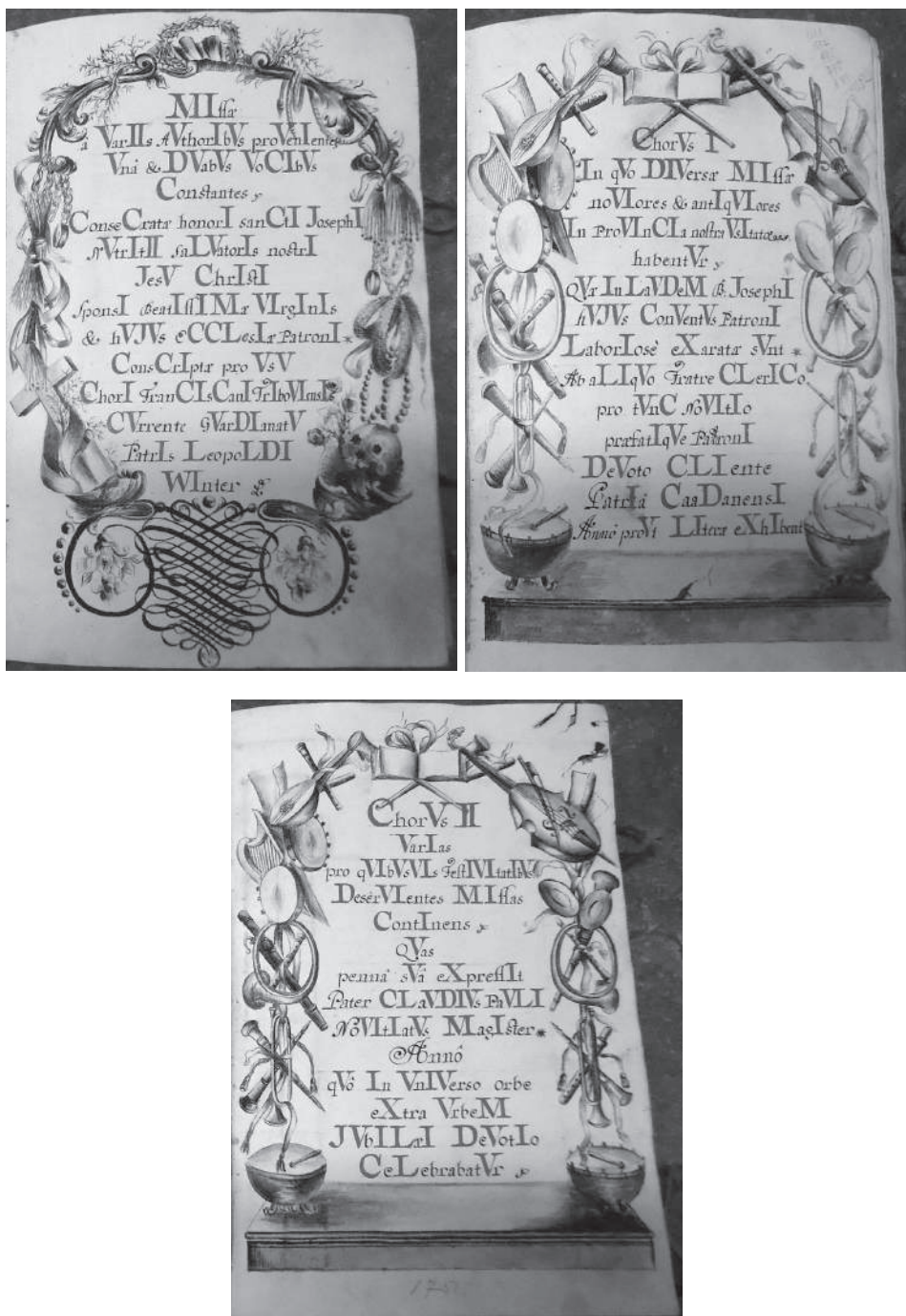
Missä 8. Brunensis

b) [Kyrie]

Ky - ri - e e - lei - son, Chri - ste lei - son,
 Ky - ri - e e - lei - son, Chri - ste lei - son,
 Ky - ri - e e - lei - son, Chri - ste lei - son,
 Ky - ri - e e - lei - son, Chri - ste lei - son,

Obr. 5: Candidus Faltelli: *Missa in C*, začiatok P. Faustina Kordika OFM v parte *Organo*, ca. 1750

Obr. 6: Titulné listy zborníka omší z Moravskej Třebovej (1751) – Chorus I, Chorus II a Organo (MT-12, 13 a 14)

SUMMARY

ON THE SPECIFIC FEATURES OF FRANCISCAN MUSIC IN MORAVIA IN THE 17TH AND 18TH CENTURIES: NOTES ON MUSICAL HISTORY IN THE *PROVINCIA BOHEMIAE SANCTI WENCESLAI*

The study consists of notes on the topic of Franciscan music in the 17th and 18th centuries in St. Wenceslaus Province (*Provincia Bohemiae Sancti Wenceslai*), based on the currently known sources in the monasteries at Dačice and Moravská Třebová. During the 17th century the specific features of music in this province included, besides an emphasis on cultivation of the traditional Gregorian chant (treatises by P. Modestus Märstein OFM) and new composition in the so-called measured chant (Masses by P. Valentin Jüttner OFM, P. Modestus Märstein OFM, P. Phillippus Pohl OFM, P. Melchior Hartmann OFM), much greater space afforded to non-Franciscan composers (P. Bernard Artophaeus OFMConv, Alexander Hrdý, Bernard Hönn, P. Adalbertus Pelikán and S. Michale SchP, Augustin Pfleger, Josef Maděra etc.) in the repertoire of the Mass. Some of these compositions became part of the basic repertoire also in the neighbouring Austrian province of St. Bernardino, where they are extant in many (exclusively) anonymous copies. The Czech province probably had closer contacts not only with Franciscans in Slovakia but also with those in the Tyrol (St. Leopold's Province). Evidence of this is the simplified type of Franciscan polychoral music (two single-voice choirs) in the 18th century, used in both provinces. In reality this music could be presented in double choir only in St. Wenceslaus Province, because the compositions were entered in three separate books (*Chorus I., Chorus II., Organo*), while in Tyrol the singers' voices are written in a single staff using colour differentiation (notation in black or red). Interesting in terms of practical performance is the use of other instruments alongside the organ (the violin, in Christmas music also the transverse flute and the shepherd's bugle), though in a lesser degree than in the neighbouring provinces. All the more frequent, however, are the interesting detailed instructions for organ registration which occur in the manuscripts. The most important Slovak Franciscan composer in the 18th century was P. Thomas de Villanova Weidlich OFM. However, in the 18th century miscellanies we also find, alongside the music of Czech and Moravian organists and cantors, works by lay composers who had an exceptional status in Franciscan music in all of Central Europe (Ferdinand Steiner from Vienna, Candidus Faitelli from Tyrol).